

Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтин болн машинн-тракторн станцсин бүрдәмджиг онъгдаруллгъна тускар

Ур Н.С. Хрущевин докладар КПСС-н ЦК-н Пленум 1958 джилин февралин 26-д батлдж авсн токтавр

КПСС-н XX-ч хургин туу-дмгч шиидврмудиг, Коммунистическ партин гардврт арднъ ордж кўцадж йовснанны ашднъ советск олн-амтн сўулин цагт социалистическ экономикин болн культурин цуг анъгсинь делгрўдлгънд, кўч-кўлсчнрин бāахтā болхинь цааранднъ делгрўлгънд шин, ик диилвр кўцв гидж КПСС-н Центральн Комитетин Пленум темлгджāнā.

Урдк кевārн, хамгин тўрунд мана социалистическ промышленность, терўн лотр олн-амтнā цуг эдл-ахун ул болгч—кўнд индустрий йовна. Партин XX-ч хург болснас нааран давсн хойр джилин эргцд промышленн продукц гаргългън 22 процент, кўнд индустрин продукц болхла—24 шаху процент ъсв. Эн цагин эргцд мана орн-нутгин цуг орунь 18 процент ъсв, кўдл-мшчнр болн церглāч улсин орунь, кўдлджāх нег кўўнд кирцāд тоолхла, 10 процент ъдлв. Промышленностин залвриг онъгдаруллгън эдл-ахун тосхлтд ленинск демократическ централизмн авц-бārциг арднъ ордж кўцāхл, терўг билглгч кевār делгрўлхд ик дōнъгāн кўргв, союзн республиксин партийн, советск болн офсоюзн бāārн газрин органмуд, предприятияс болн тосхлтс гаргългънд авчāх нилчинь улм ъддлўлв, производств заллгънд шинāс олн сай кўдлмшчнриг болн церглāчнриг орлцулдж, социалистическ экономикакиг улм хурдар ъддлўлдж чадх эв-аргъ учрав.

Промышленностин ъслтлā хамдан селāнā социалистическ эдл-аху диилвртā кевār делгрдж йовб. КПСС-н ЦК-н сентябрьск Пленумин даруд селāнā эдл-ахуг хурдар ъддлўлхин тōлā эклсн цуг олн-амтнā ноолдан, газр хагълдж эдллгъиг болн малин хот-хол гаргългъиг зōвār икдўллгъ ъгв, колхозн тосхлт делгрл-

гънд шин девснъ эклсинь ўзулв. Орн-нутгин Восточн райодт эмнг болн эмнгшрсн газр шинāс икār олзлсн—буудян эдл-ахун кōрнъгиг ъргджўлв, урдк дōрвн джилд авснла дўнъгцўлхлā, сўулин дōрвн джилин туршарт орн-нутгар цуг буудя гаргълдж авлгъиг 27 процент икдўлх аргъ ъгв. Шикрин свекл, кōвнъ, лен-долгунец, боднцг, темс болн селāнā эдл-ахун нань чигн культур гаргългън ъсв.

Партин болн олн-амтнā цуцрлтан уга кўчллгъār мал ъсклгън ик удан ард хоцрдж йовснъ уурулгдв. 1953 джилāс авн 1957 джил кўртл бод малин тонь 10,9 сай, гаха—11 сай, хōн—20 сай даву толгъа ъсв; мах гаргългън, малин тонь ъссиг тоолад, 38 процент ъсв, терўнā тоод колхозмудар болн совхозмудар 80 шаху процент, ўс гаргългън—50 процент, колхозмудар болн совхозмудар болхла хойр холванас ўлў ъсв. Зургъан джилин эргцд ўкрин ўсинь ъддлўлхин болн ўс белдлгъиг икдўлхин тускар КПСС-н ЦК-н 1955 джилин январск Пленумин тāvсн тōрнъ болзгаснъ урд, гурвн джилин эргцд кўцāгдв. Нуўрт йовх колхозмудин болн совхозмудин седвārр эклсн, дōрхн джилмўдин эргцд āмн болгъна тоод мах, ўс болн тос гаргългъарн Америкин Соединенн Штатсиг кўцхмн гисн джисāн диилвртā кевār орн-нутгт делгдж йовна.

Колхозн экономик ъддлўлгънāс иштā колхозмудин орунь ъслжāнā, хувагддо кōрнъгнъ икдджāнā, колхозникудин кўч-кўлснā ъдрин шанъгнъ ъддлджāнā. Колхозмудин хувагддо кōрнъгнъ 1953 джилин эклцār 63,1 миллиард арслнъ бāāsнāсн, 1957 джилин эклц кўртл 98,6 миллиард арслнъ кўрч икдв. Олна болн бийсиннъ эдл-ахугъас колхозникудин авчāх мōнъгнā болн натуральн орунь, кўдлджāх

кўн болгъна тоод, дўнъгцўлгънā унār авхла, 1957 джилд, 1953 джилд-дорхнъ 33 процент ъсв.

Селāнā эдл-ахуг ъддлўлхл, колхозмудин, МТС-н болн совхозмудин материалн-техническ кōрнъгинъ батллгън агъу ик нилчтā болсмн. Урдк дōрвн джилмўдт бāāsнлā дўнъгцўлхлā, селāнā эдл-ахуг трактормудар, комбайнсар, ачлгъна машидār болн ъдгā цагин нанв чигн шин сāн машидār тетклгън кўс-дундурхойр холван икдв. Орн-нутгин селāнā эдл-аху сўулин дōрвн джилин эргцд: 908 минъгън трактор (15 мōрнā чидлār тоолдж), 293 минъгън комбайн, силос болн эрдни-шицā хурадг 143 минъгън комбайн, ачлгъна 467 минъгън автомобиль авб. Селāнā эдл-ахун производственн-техническ тетклгънā кирцāн ъддлгън, колхозмудт, МТС-т болн совхозмудт медрлтā кадрмуд ъслгън—селāнā эдл-ахуг ирх дōрхн цагт бас чигн улм ъддлўлх аргъ ъгчāнā.

Колхозмудур гардврин кўдлмшт партъ кесг минъгън коммунистнр, партийн болн советск кўдлāчнр, промышленн предприятиясин инженермўд, агрономс, зоотехникўд болн нань чигн специалистнр илгāv. 1957 джилин эклцār колхозмудин ахлāчнр дунд коммунистрин тонь 90 процент даву кўрсмн, колхозмудин ахлāчнрин гурвна кеснā нег хўвās давунъ ах болн шицлнъ дундин сургъульта улс болсмн, урднъ кўдлдж йовсн улсин дундас колхозн производствиг чиддж бōрдāдж чадлг, тоомсрта сāн кадрмуд ъсдж гарв. Колхозмудин эклц партийн организац ъсдж батрв. Ода болхла колхозмудт чидлдж чадх бōрдāгъāчнр болн медрлтā специалистнр бāāнā, селāнā эдл-ахун продукц гар-

(Чилгчнъ 2-ч халхд).

Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтин болн машин-тракторн станцин бүрдәмджиг оньгдаруллгъна тускар

Ур Н.С.Хрущевин докладар КПСС-н ЦК-н Пленум 1958 джилин февралин 26-д батлдж авси токтавр

(Экльшн 1-ч халх).

гългънги бодлулхин туст бәәри газрин эв-аргънги медгә кевәр эдн олзлдж чадихана.

Өдгә цагин бәәдл болхла колхозмудин олна эдл-аху шин бодән девснәгд гарв. Колхозн тосхлтин делгрлтин шин девснәгинь темдгдлжәх тоот болхла ним: негдәд икдлж одихасн колхозмуд суулин джилмудт экономическ урд-каси батрв, оln аңг эдл-аху бскал болв, эдл-ахунь техническ теткльг авб, медрлтә ик оln кадрмудта болв, эднә орунъ збвәр бсв, колхозникудин бәәхтә болдгн бодлв. Колхозникудин авлг кдлмшин ун-шаньгинь бодлулгън, кдлмшин зура келгнәд диг-дара гаргългън, эдл-ахун артели Уставд бәәрн газрин некрвлә ирлцүлдж, хүврәт гаргългън болх збв колхозмудт бгльгън—эн тоот цугтан ниләд, колхозникудин билгльч седвәринь бргджүлв, күч-көлснә шунмгъагън бодлулв, газриг болн техникуг сәәнәр олзлхд, колхозн производствд бәәх эв-аргънги цугтгн олзлхд бгдг килмджинь икдүлв. Колхозн кадрмуд оlnа негдсн ик эдл-ахуг шин техник болн наукин күшриг олзлад, залдч чадх ик дамшлт хурадж авб.

Колхозн тосхлтиг бүрдәдж гаргәд батлх, селәнә эдл-ахуг техникәр агсхд, кдлмшч классин болн крестьянствин ницәг батлхд агъу ик тууджлч нилч машин-тракторн станце узулсн. Колхозн тосхлтин түрүн девснәгдн колхозмудт оlnа эдл-ахугън батлхдн, государствин күргх дбн-нбкдин тер цагла ирлцдјәх янз гидж партъ—машин-тракторн станце олдж гаргъсн.

МТС-д политическ болн бурдәгч ик чидл бссмн, эднә эргнд крестьянмуд колхозмудт негдәд, машинд олзлад кдл-дгн ик эдл-ахус деер болд-гинь иткхәсмн; МТС-р дәвр-дж селәнә эдл-ахун техническ уралан делгрлт келдсн, шин техникин кбрнәгә иштә-гәәр хүврүлгън гаргълдсн, медрлтә механизаторск кадрмуд белдгдсн, газр хагълдј эдлгънә болн мал бскалгънә кдлмшин культур бодлулгдсн. Машин-тракторн станцин ик чинрн буудя болн талин хот-хол, тер мет про-мышленностьд кергтә сырәс авч болх аргъ бгдгт бас бәәсн. Суулин джилмудт болхла МТС-д селәнә эдл-ахун производствин зәрм аңгсн ард хоцрдј йовсиг уурулхин төлә ноолдлгънд бурдәгч ик чидл болв, селәнә эдл-ахун төрмүдин тускар авси шиндвр-муд күцәлгънд шунмгъагъар орлцв.

Колхозмуд нургълдј эврәнн бурдәмджин эдл-ахун тустан батрад, колхозмудин экономикн збвәр бблсн бдгә цагин саамд, колхозмудт, МТС-әр дәврүлдж производственин техническ теткльг бгльгънә ода бәәх янз, селәнә эдл-ахун производственин чидлин делгрлтин некрвлә ирлцдгән уурв. Терүнәс даву, нуурт

йовгч колхозмудин цаарандк бодллт эн янз саалтг болдгн улам элвг болад, колхозн произ-водствин кбрнәгг сәәнәр ол-злхин туст колхозн кадрмудин болн цуг колхозникудин сед-вәрт бәрг болад бәәнә. Нег газр деер социалистическ хойр предприягъ—колхоз МТС хойр эдл-ахугън бәрглгънә хбтк ашнъ му болдгн улам-улам икәр медгдәд, эн учар произ-водствиг бүрдәлгънд хәләмд-жармдј уга болад, ургъчин бодлулгънә төлә даалгъвриг гбнәгдүләд, залврин тегиш кдл-дјәх аппаратс бәрхд тус уга, ик гару гаргълуад бәәнә. Тимм бәәдлд бәәгдәд, машин-тракторн станце эдн керг уга дала-әдл техник хурхшад, олз багъар машид эдлгднә.

Орн-нутгин социалистическ селәнә эдл-ахун цаарандк бодлтин, колхозн тосхлтин делгрлтин сәәгъинь хәәдј, колхозмудин производственин техническ теткльгнә ода бәәх диг-дараг соляд, ик гидг туста чинрән узуләд, эврәнн гол төрән нургълдј күцәгдәд дуускн машин-тракторн станцин бурдәмдјиг дүсуләд оньг-дарулсн туста болх гидж КПСС-н ЦК-н Пленум тоол-жана. Ода колхозмудин икн-кнъ трактормуд, комбайнс, селәнә эдл-ахун нань чигн маши-диг хулдј авад, чикәр, сән производительностьагъар олз-лдж чадх болсн хбн, тер ма-шиндиг шуд колхозмудт бийс-дн хулдлгънур орсн туста бол-х. Эн—бдгә цагин техникиг улам сәәнәр олзлдж, селәнә эдл-ахун техническ ббдән делгр-лтиг хурддулад, күч-көлснә производительностиг ббдү-ләд, эдлгдг 100 гектар газр болгъна тоод валовой болн товарн продукц гаргългън бскад, продукциян бийнинь Униг килврдүлх аргъ бгх.

Райод болн колхозмуд бол-гъна ончиг тоолдж, оln-зүсн болзгт машин-тракторн стан-це яслгъна-техническ станце (ЯТС) оньгдарулгдј бурдә-дәд, трактормуд болн нань чигн машид яслгъ теткд бо-лад, колхозмудт техническ тетквр бгдәд, колхозмудт болн совхозмудт шин техник, за-пасной аңгс, горюч, удоб-рени, ядохимикат, нань чигн материалмуд хулдј теткх збвтә. Ода чигн колхозмудн дугъар күтидән трактормуд болн нань чигн машид хулдј авд аргъта болад уга, юмни түрүнд тегдә—эн техникиг чи-кәр олзлдж чадх болад уга райодт, тимм колхозмудт МТС-р дамдјулдж производственин техническ теткльг бгльгънә ода бәәх диг-дараг дав деер хадгълх кергтә.

Трактормудиг болн селәнә эдл-ахун нань чигн машид колхозмудт хулдәд, МТС-н бурдәмдјиг оньгдарулхла, промышленность селәнә эдл-аху хойрин хоорндк гоодан залгълдаг күчләд, кдлмшч класс крестьянств хойрин ни-цәг улам икәр батлад, колхоз-мудин экономикн ббдүләд, цуг оln-әмтнә эзнәтлгънд бәәх, колхозмудт мбнъкидән бат-лгдј бгдсн газрмудиг улам

сәәнәр олзлхд дбнъ болх. Энү-нә ул деер, хувагдшго кбрнә икхд, колхозмуд хоорндк зал-гълдан бсх, энн тегдәд, кол-хозмудин збврн делгрдј, батрлгъна эрки чинртә таальн болдј, тер збвр цуг оln-әмт-нә збврн кемдјәнд күрч бблхд дбнъ болх.

Колхозн тосхлтин цааран-дк делгрлтин болн машин-тракторн станцин бурдәмдјиг оньгдарулгъар темдгдјәх төрмуд—оln-әмтнә эдл-ахун гардвриг сәәрүлдж, залвриг ясулгъар партин кедјәх кдлмшин зәрм аңгнъ бол-дјжана. Эн төрмуд күцәгдснә ашд, селәнә эдл-ахуг гард-гън шин, улам ббдән девснәгд бргдхмн. Сул цагт келдсн, промышленностиг болн тосхл-тиг залгългън оньгдарулдж бурдәс мет, бас МТС-н бур-дәмдјиг оньгдарулгън—эдл-ахун социалистическ системин деериг болн производствин кбр-нәгүдиг күтц кевәр олзлдж, эгл оlnа шунлтиг болн билг-лч седвәриг улам делгрүләд, советск обществ коммунизмин хаалгъар уралан йовлгън хурддулхин төлә келдјәнә.

Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтин болн машин-тракторн станцин бурдәмдјиг оньгдарулгъар темдгдјәх төрмуд— социалистическ сел-әнә эдл-ахун болн цуг мана орн-нутгт йврүлгч эрки чин-ртә гидж КПСС-н ЦК-н Пленум тоолжана. Лениск алдршгн кооперативн зуран гол деер селәнә эдл-ахуг коллективиз-ац кеснә хбн, эн төрмудиг джиргәлд орулдж күцәлгън—социалистическ селәнә эдл-ахун делгрлтин йилгън гидг эрки чинртә, ик гидг шин ишкдлн болх.

Энүнәс иштә. КПСС-н Центральн Комитетин Пленум токтаджана:

1. Партин XX-ч хургин, селәнә эдл-ахун төрмүдин туск шиндврмүдиг күцәлгънур зал-гдсн, колхозн тосхлтин цаар-андк делгрлтин болн ма-шин-тракторн станцин бурдә-мдјиг оньгдарулгъна туст КПСС-н ЦК-н Президиумин селвиг чик, дигтә цаглари бгддјәнә гидж тоолхмн.

2. Колхозн тосхлтин цааран-дк делгрлтин болн машин-тракторн станцин бурдәм-дјиг оньгдарулгъна туск төр государствени йилгън чинртә болдјахиг тоолдж, СССР-н Деед Советин дарук сессий деер эн төриг збвчлдж хәләлгънд тәвхмн. СССР-н Деед Советин сессий деер эн төрәр доклад келд. КПСС-н ЦК-н Негдгч селләтр ур Н. С. Хрущевиг батлхмн.

Деед Советин сессий деер тәвдј күндхәс урд, эн тем-длгдјәх төриг колхозму-дар, МТС-р болн совхозмудар, промышленни предприягъсәр болн тосхлтар, научн органи-зацсар болн сургъудин заве-дснәсәр, цергә аңгсәр болн учрежденисәр оlnа хуртг, га-зетсин болн журналмудин халхсар цуг оln-әмтнә збв-лдж хәләлгъ келдә туста бо-лх гидж тоолхмн.

«Колхозн тосхлтин цааран-

дк делгрлтин болн машин-тракторн станцин бурдәм-дјиг оньгдарулгъна тускар» ур Н. С. Хрущевин докладин тезисмүдиг чик гидж таасхмн.

3. Союзн республиксн ком-партсын ЦК-с, партин край-комс, обкомс балгъсна коми-тетс, райкомс болн әкц парти-нин организацис, темдгдјәх-әх төрин чинриг бргәр әмтид ицәлгъд, цуг оln-әмти тезис-мүдиг шүүдј збвчлгън дел-гү бурдәлхәх збвтә. Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтин сә хәәдј, колхозмудин мате-риальн-техническ теткльгн оньгдарулгъна бурдәмдјин туста, улам деер язинь олдж авад, орн-нутгт селәнә эдл-ахун хот-хоолиг элвгдјүлхин төлә, партин болн советск ор-ганс күч-көлсчрин орулдж бс-н ил селвгүдиг цугтгн хамчу-лад, сәәнәр дасдј, медрдј ав-цах збвтә.

Цуг оln-әмтнә збвчлдж хә-ләлгънә йовудт партин, со-ветск, профсоюзн болн комсо-мольск организацис, цуг күч-көлсчрин билгльч күчи болн шунлтиг государствени зура-с күцәлгънур болн давулдж кү-цәлгънур залад, колхознику-дин болн колхозницин, МТС-н болн совхозмудин кдлмш-рин күчлгън колхоз, совхоз болн гдн хаврин тәрә тәблгън күцәвртәгъар келгънур, селәнә эдл-ахун хот-хол гаргългън икдүлгъәр авси даалгъврән күцәлгънур агсцах збвтә.

4. Олц райод, колхозмуд болгъна экономикни гүүнәр дасдј медрдј эврәнн эконо-мическ аргъарн ямаран кол-хозмуд эн джил трактормудиг болн нань чигн машидиг хул-дј авад, тедниг олдгагъар эздлч чадхн, техник хулдј авд авк колхозмудт ик бол-з кергтәгъинь, МТС-р дам-дјулдж производственин тех-ническ теткльг бгльгънә ода бәәх диг-дараг ямаран колхоз-мудин төлә цаг-зуур хадгъл-сн туста болхн йилгътә гидж союзн болн автономн республиксин, крайсин болн областсин партин болн советск органс даалгъхмн.

5. Колхозн тосхлтин, цагн ирчкн төрмүдиг шүүдј хә-ләлгъд, селәнә эдл-ахун арте-лин кирцнәгү Уставд эрки кергтә сольврмуд орулхин тө-лә, 1959 джилин әкльәр кол-хозникудин Цуг-союзин гур-дгч хург хурасн туста болх гидж тоолхмн.

Колхозн тосхлтин цаарандк делгрлтин болн социалисти-ческ селәнә эдл-ахун шин ббд-лтин төлә төриг цуг оln-әм-тнә збвчлдж хәләлгъд, кедј күцәлд колхозникуд болн колхозницин, МТС-н болн сов-хозмудин кдлчнр, мана орн-нутгин күч-көлсчнр цугъар шунмгъагъар орлц гидж КПСС-н Центральн Комите-тин Пленум бат иштә бәәнә. Коммунистическ партъ бурдә-дјәх селәнә эдл-ахун шин ббдлт — социализм капита-лизмлә кеч ни дбрдәнд, коммунистическ тосхлтин төр-муд хәлгълд мана орн-нутгин дакн нег эрки чинртә дилвр болдј гарх.